

מתים, ואילו אליהו החיה רק אחד (מהרש"א), או משום ההחיית המתים על ידי אלישע, הוא חידוש גדול יותר משל אליהו, כי אליהו טרם בואו לעולם היה מלאך, וכן בעזיבתו את העולם חזר להיות מלאך, מה שאין כן אלישע שהוא בשר ודם (בן יהוידע).

ונקט בשן וגלעד, שהן בעבר הירדן ואינו מעיקר ארץ ישראל, לומר שלעתיד לבוא אף המתים שבחוץ לארץ יזכו לתחיית המתים על ידי צדיקים, שעל ידי הצדיקים הנקברים בחוץ לארץ יזכו גם שאר המתים שם לגלגול מחילות, וכמבואר במדרשים (מהרש"א). והטעם שרוב לא הזכיר אף את יחזקאל שהחיה מתים בבקעת דורא, שסבר כדעת האומר (בסנהדרין צב, ב), שיחזקאל לא החיה מתים, אלא תחיית המתים שהחיה היא משל לגאולת ישראל מן הגלות שהיא מעין תחיית המתים (עין יעקב על עין יעקב, בתי שני).

עֲתִידִים צְדִיקִים שְׂחִיזוּ מֵחַיִּים וְכוּ', וְכֹתִיב וְשִׁמְתָּ מִשְׁעֲנֵתִי עַל פְּנֵי הַנְּעִר', ומתבאר על פי המובא בכתובות (קיא, ב) שעמי הארץ אינם עתידים לחיות בתחיית המתים, אך אם מהנה תלמיד חכם מנכסיו, יחיה, וזהו שאמרו שעתידיים הצדיקים להחיות מתים, שנאמר 'ושמת משענת' וגו', שכל תלמיד חכם יחיה את מי שהחזיקו (הגר"ח מוולאז'ין, מובא במעין חיים [לר"ד ליבשיץ] ב, דרוש לשבת הגדול; ענין יוסף על עין יעקב, בשם שבת מירושלם). ויש שפירש, שהכוונה לטל של תחיה הנולד מן הרוקן של תלמידי חכמים היוצא מפיהם בשנתם וזב על ספרי לימודם (ענין יוסף שם).

'בלע המות לנצח' וכו', שהלא יהיו שני אופני גאולה, אם יזכו ישראל 'אחישנה', ואם לא יזכו 'בעתה', ובגאולה של 'אחישנה' מחמת זכותם של ישראל עולם כמנהגו נוהג, ואע"פ שהריגה במידי לא תהא, בשוגג תהא, ולכן יצטרכו לעיר מקלט, ובגאולה של 'בעתה' לא יצטרכו ערי מקלט, שלא יהרוג איש את רעהו (הקדמת השל"ה תולדות אדם, רסח; משך חכמה דברים יט, ח). ויש שפירשו, שמיתה מחמת מקרה לא תהיה, אבל מיתה מחמת חטא תהיה, אלא שבישראל החטא לא יהיה מצוי, ואילו באומות העולם יהא מצוי (קרו אורה מ"ק כח, ב), ע"פ שלטי הגיבורים שם יח, א מדפי הרי"ף, ח, וראה רש"י ישעיה סה, כ, בשם המדרש). כמו כן מיתה על ידי רציחה תהיה, שהרי עתידים ערי מקלט לשוב, ואילו לא תהיה מיתה, מה צורך בהם (ערוך לנר מכות ט, ב).

כָּאֵן לְעוֹלָם הַבָּא כָּאֵן לְיָמֵי הַמְּשִׁיחַ, 'ימות המשיח' הוא זמן שיכלה השעבוד מישראל (רש"י סנהדרין צא, ב). ולעולם הבא' הוא העולם שאחרי תחיית המתים (רמ"ה סנהדרין צ, א; רמב"ן בתורת האדם ובשער הגמול). ויש שסובר שהכוונה לעולם הנשמות, שלאחר מיתת האדם (רמב"ם בפ"י המשנה שם, ובהלכות תשובה ח, ח).

בַּתְּחִלָּה מֵה שְׂאֵנֵי מִמִּית אֲנִי מַחֲיֶה, וְהַדָּר מֵה שְׂמַחְצֵתִי וְאֲנִי אֶרְפָּא, כלומר, שיקומו לתחיה במומיהם, ואח"כ ירפא אותם (רש"י), והוא כדי שלא יאמרו שלא קמו אותם אלו שמתו, אלא אחרים הם (בראשית רבה צה, א). או משום שכך נס הריפוי ניכר יותר כאשר קם לתחיה עם מומו ואח"כ מתרפא, מאשר אם יקום כבר אחר הריפוי (מהרש"א סנהדרין צא, ב).

אֵלָא לֵאָו לְמַחְנֵתָם. והמקור לחילוק זה שבוכל נדה אין דינו כנדה לענין שילוח מחנות, והרי נאמר בתורה 'ותהי נדתה עליו' שדין הבוכל כדין הנדה (קושיית המשנה אחרונה זבים ה, יא, הנשאר בצ"ט), הוא על פי מה שמצינו למסקנת הגמ' ביומא ה, א-ב) חילוק דין בין הבוכל נדה לנדה, שהבוכל את הנדה טבילתו ביום, ואילו הנדה יכולה לטבול רק בליל שמיני לטומאתה, ואם טבלה מבעוד יום אין טבילתה טבילה, והטעם משום שדין הבוכל נדה כדין הנדה נאמר רק במה שכתבה התורה בפירוש, אך במה שלא כתבה בפירוש יש לנו לדמותו לטמא מת מסברא, כיון ששניהם טומאתם טומאת מגע (תוס' יומא ה, ד"ה סיפא).

והטעם שבוכל הנדה משתלח רק ממחנה שכינה, אף שבוכל הנדה הוא גם בעל קרי האסור להיכנס אף למחנה ליה [כמבואר לעיל (סז, ב)], אלא שיש מקרים שהוא משתלח רק ממחנה שכינה, שהרי בועל הנדה יכול לטבול מבעוד יום, ואם אכן טבל מקריו, משתלח רק ממחנה שכינה, או באופן שלא גמר ביאתו, שאף באופן זה משתלח רק ממחנה שכינה (משנה למלך ביאת מקדש ג, ג, שמצינו המסורת הש"ס לעיל סז, ב).

אֵלָא אִימָא 'מַחוּץ לְמַחְנֵה' זֶה מַחְנֵה לְוִיָּה. וזהו המקור למצוה ולחובה על הבעל קרי לצאת מן המחנה, ואילו לעיל (שם) שדורשת הגמ' שילוחו של בעל קרי ממחנה ליה מן הכתוב 'וישלחו מן המחנה וגו' וכל זב' רבובת בעל קרי, זהו חיוב על בית דין ועל כל ישראל לשלחו מן המחנה [ולא משום 'כופין על המצוות', ולכן חובתם לשלח אפילו בעל קרי שטוה או קטן (בן תשעה ומעלה)] (הערות הגרי"ש אלישיב).

שְׂמַנְקָן בְּסִינִי, לרוקן את הקרבן מהלכלוך שבתוכו כדי שלא יסריח עד הערב. ולשון 'מיחוי' הוא על שם שמוציא את הפרש הרכה שנמחית בתוך המעינים, או מלשון ניקוב וחיבול, כמו 'תמחה את זכר עמלק' (רש"י). ומכאן ראה שמצות מחיית עמלק אינה הריגתם בלבד, אלא יש ענין בהריגתם ע"י יסורים, בניקוב וחיבול (הרב מטשעבין, מובא משמו בפרדס יוסף כי תצא, ש, וראה טעמא דקרא אסתר ט, ח).

שִׁירְקָא דְמַעֲיָא דְנַפְקָא אַגְבֵּי דוּחְקָא דְסִינִיא, הוצאת הליחה הדבוקה במעינים על ידי דחיקת הסכין עליהם (רש"י).

והטעם שמיחוי קרביו אסור, משום 'שבות', שדומה לממחק (ריב"ן, המובא בקובץ שיטות קמאי במשנה לעיל סה, ב), או שדומה לדש (תפארת ישראל יכין ב), או משום 'מכין משבת ליום טוב' (מנחת שלמה; הערות הגרי"ש), או יתכן שדחיקת הסכין היא מלאכה גמורה (מהרש"א להלן סט, א), משום בורר פסולת (מנחת שלמה).

כְּדַמְתַּרְגָּם רַב יוֹסֵף וְכוּ', רב יוסף לא המתרגם, שהתרגום כבר היה בימי התנאים, אלא שרב יוסף היה בקיא בתרגום, לכן נקרא על שמו (ע"פ רש"י קידושין יג, א, ותוס' ב"ק ג, ב ד"ה כדמתרגם, ותוס' רא"ש מגילה ג, א).

'בְּשֵׁן' זֶה אֱלִישֵׁעַ הַבָּא מִן הַבְּשָׁן, ואף שבסדר הדורות אליהו קדם לאלישע, הטעם שאלישע הוקדם משום שהוא החיה שני